

Дзмітрый Дзятко

 <https://orcid.org/0000-0002-9544-3423>

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт

імя Максіма Танка

Філалагічны факультэт

Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі

220030, Мінск, вул. Савецкая, д. 18, корп. 2

lingby@gmail.com

**Беларуская лінгвістычная транстэрмінаграфія
канца XX – пачатку XXI стагоддзя
(на матэрыяле руска-беларускіх, беларуска-рускіх
і шматмоўных слоўнікаў)**

**Belarusian Linguistic Transterminography:
from the Late 20th to the Early 21st Century (Based on the Russian-Belarusian,
Belarusian-Russian and Multilingual Dictionaries)**

Рэзюмэ

На працягу XX–XXI стст. беларуская лінгвістычная тэрмінаграфія развівалася ў цеснай сувязі з іншымі галінамі тэрмінаграфіі пад непасрэдным уплывам канкрэтных сацыяльна-палітычных абставін. За гэты перыяд айчыннымі мовазнаўцамі было створана больш за 70 разнастайных слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў: аўтаномных і інкарпараваных, агульных і аспектных, слоўнікаў-падборак і слоўнікаў-дадаткаў, перакладных, тлумачальных і тлумачальна-перакладных, алфавітных і алфавітна-гнездавых і інш.

Асобныя пытанні развіцця беларускай тэрмінаграфіі абагульняюцца ў даследаваннях Л. Антанюк, Г. Гваздовіч, М. Гуліцкага, А. Жураўскага, А. Падлужнага, М. Судніка, Т. Тамашэвіча, Л. Шакуна і інш. (пераважна ў кантэксце вывучэння гісторыі беларускага мовазнаўства і тэрміназнаўства). Публікацыі А. Адамовіча і А. Каўруса, А. Крывіцкага, П. Марціноўскага, Р. Агеевай і інш. прысвечаны агляднай крытыцы слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў. Падрабязна і ў розных аспектах гісторыю тэрмінаграфіі, структуру найбольш аўтарытэтных слоўнікаў і іх змест даследаваў В. Шчэрбін.

Аднак да нашага часу ў беларускай лінгвістыцы не сістэматызаваны ўсё ход станаўлення мовазнаўчай тэрмінаграфіі, адсутнічаць таксама канцэптуальныя працы па метадалогіі тэрмінаграфічнай дзейнасці.

Мэта гэтага даследавання – прааналізаваць стан сучаснай беларускай перакладной тэрмінаграфіі (транстэрмінаграфіі) і выявіць асноўныя трэнды ў метадалогіі тэрмінаграфічнай дзейнасці.

Задачы даследавання: выявіць, якія тыпы слоўнікаў пераважаюць у беларускай перакладной тэрмінаграфіі; ахарактарызаваць тыпы мікраструктуры перакладных лінгвістычных слоўнікаў; вызначыць задачы, якія стаяць перад сучаснай беларускай транстэрмінаграфіяй.

Матэрыялам для даследавання паслужылі беларускія аўтаномныя і інкарпараваныя слоўнікі, у якіх лінгвістычныя тэрміны перакладаюцца з рускай мовы на беларускую, з беларускай мовы на рускую, а таксама шматмоўныя слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў, у якіх уваходнай або выходнымі мовамі з'яўляюцца руская і беларуская.

Метады даследавання – апісальны метады сінхроннага аналізу з элементамі дыяхраніі, параўнальна-супастаўляльны метады і асобныя прыёмы кампанентнага аналізу.

У працэсе даследавання абгрунтоўваецца шэраг высноў.

У сучаснай лінгвістычнай транстэрмінаграфіі пераважаюць двухмоўныя слоўнікі. Сярод аўтаномных большая частка прыпадае на руска-беларускія выданні. З інкарпараваных слоўнікаў пераважаюць беларуска-рускія слоўнікі-дадаткі (у значнай ступені за кошт істотнай колькасці мікраслоўнікаў, змешчаных у школьных падручніках па беларускай мове).

Тыпалогія шматмоўных лінгвістычных слоўнікаў уяўляецца збыткунай, паколькі многія выданні па сваіх структурна-зместавых асаблівасцях з'яўляюцца ўнікальнымі. Так, у рознай кампаўцы ў аўтаномных слоўніках прадстаўлены беларуская, руская, польская, кітайская мовы, а ў інкарпараваных – беларуская, руская, англійская, нямецкая, французская, іспанская, польская і кітайская мовы.

Мікраструктура пераважнай большасці перакладных слоўнікаў элементарная і фарміруецца зонай намінацыі і зонай эквівалентаў. У асобных выпадках у слоўнікавы артыкул уключаецца таксама зона граматычнай інфармацыі (фрагмент парадэгмы словазмянення і ўказанне на граматычна-семантычны клас слоў).

Далейшае развіццё беларускай транстэрмінаграфіі (у першую чаргу, беларуска-рускай і руска-беларускай) мае патрэбу ў пэўнай карэкціроўцы з боку навуковай супольнасці. Колькасць перакладных слоўнікаў ужо дасягнула таго «крытычнага аб'ёму», пры якім колькасныя паказчыкі павінны балансавацца якаснымі. Гэта значыць, што на аснове створаных слоўнікаў павінна быць распрацавана грунтоўная метатэорыя тэрмінаграфічнай дзейнасці, якая б закранала як тэхнічныя, так і ўласна лінгвістычныя аспекты стварэння спецыяльных слоўнікаў. Адной з магчымых рэалізацый такой тэорыі і працэсуальным крокам на шляху да пераадолення крызісу ў лінгвістычнай транстэрмінаграфіі, на наш погляд, можа стаць стварэнне зводных перакладных слоўнікаў тэрмінаў, якія б у межах адной навуковай парадэгмы абагульнялі назапашаны за стагоддзе вопыт сістэматызацыі, кадыфікацыі і трансляцыі тэрмінаў.

Ключавыя словы: лексікаграфія, тэрмінаграфія, транстэрмінаграфія, слоўнік, тэрмін, слоўнікавы артыкул.

Summary

During the 20th and 21st centuries, the Belarusian linguistic terminography developed in close connection with other branches of terminography under the direct influence of specific social and political circumstances.

During this period, local linguists compiled more than 70 different dictionaries of linguistic terms: stand-alone and incorporation dictionaries, general and aspectual dictionaries, selection dictionaries and usage dictionaries, translation dictionaries, explanatory and explanatory-translation dictionaries, alphabetical and alphanumeric dictionaries, etc.

Certain issues of the development of Belarusian terminography are summarized in the studies of L. Antanyuk, G. Gvazdovich, M. Gulitski, A. Zhurauski, A. Padluzhny, M. Sudnik, T. Tamashevich, L. Shakun and others (mainly in the context of studies of the history of Belarusian linguistics and

terminology). The publications of A. Adamovich and A. Kaurus, A. Krivitsky, P. Martinouski, R. Ageeva and others are devoted to the surveying of criticism of dictionaries of linguistic terms. The structure of the most authoritative dictionaries and their content were investigated in detail by V. Shcherbin who explored various aspects of the history of terminography.

However, until our time, the whole field of the formation of linguistic termography in the Belarusian linguistics has not been systematized, nor are there any conceptual studies available on the methodology of terminographic practice.

The purpose of this study is to analyze the state of the modern Belarusian translation terminography (transterminography) and identify the main trends in the methodology of terminographic practice.

Research objectives: to identify which types of dictionaries prevail in the Belarusian translation terminography; characterize the types of microstructure of the translation linguistic dictionaries; determine what challenges the modern Belarusian transterminography is facing.

The research material was the Belarusian stand-alone dictionaries and incorporation dictionaries in which linguistic terms are translated from Russian into Belarusian, from Belarusian into Russian, and multilingual dictionaries of linguistic terms in which Russian and Belarusian are input or output languages.

Research methods – a descriptive method of synchronous analysis with elements of diachronic method, a comparative method and some individual techniques of component analysis.

The study confirms a number of conclusions.

Bilingual dictionaries prevail in the modern linguistic transterminography. Among the stand-alone dictionaries, a major part falls within Russian-Belarusian editions. Among incorporation dictionaries, the Belarusian-Russian dictionaries of usage are most numerous (largely due to a significant number of mikroictionaries found in Belarusian language school textbooks).

The typology of multilingual linguistic dictionaries seems redundant because most publications are unique in their structural and substantive features. So, in different layouts, the Belarusian, Russian, Polish, and Chinese languages are available as stand-alone dictionaries, and the Belarusian, Russian, English, German, French, Spanish, Polish and Chinese languages are incorporation dictionaries.

The microstructure of the major part of translation dictionaries is elementary and is formed by the nomination zone and the equivalent zone. In some cases, the area of grammatical information (a fragment of the inflection chain and an indication of the grammatical-semantic class of words) is also included in the dictionary entry.

Further development of the Belarusian transterminography (first of all, the Belarusian-Russian and Russian-Belarusian) needs some adjustment on the part of the scientific community. The number of translation dictionaries has already reached that “critical volume” at which quantitative indicators must be balanced by qualitative ones. This means that based on compiled dictionaries a thorough metatheory of terminographic activity should be developed that would affect both the technical and linguistic aspects of creating special dictionaries. In our opinion, one of the possible implementations of such a theory and a process step towards overcoming the crisis in linguistic transterminography could be the creation of consolidated translation dictionaries of terms that would, within the framework of one scientific paradigm, summarize the experience accumulated over a century of systematization, codification and translation.

Keywords: lexicography, terminography, transterminography, dictionary, term, dictionary entry.

На працягу XX–XXI стст. беларуская лінгвістычная тэрмінаграфія развілася ў цеснай сувязі з іншымі галінамі тэрмінаграфіі пад непасрэдным уплывам канкрэтных сацыяльна-палітычных абставін. За гэты перыяд айчыннымі

мовазнаўцамі было створана больш за 70 разнастайных слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў: аўтаномных і інкарпараваных, агульных і аспектных, слоўнікаў-падборак і слоўнікаў-дадаткаў, перакладных, тлумачальных і тлумачальна-перакладных, алфавітных і алфавітна-гнездавых і інш. (Дзятко, 2019).

Асобныя пытанні развіцця беларускай тэрмінаграфіі абагульняюцца ў даследаваннях Л. Антанюк, Г. Гваздовіч, М. Гуліцкага, А. Жураўскага, А. Падлужнага, М. Судніка, Т. Тамашэвіча, Л. Шакуна і інш. (пераважна ў кантэксце вывучэння гісторыі беларускага мовазнаўства і тэрміназнаўства). Публікацыі А. Адамовіча і А. Каўруса, А. Крывіцкага, П. Марціноўскага, Р. Агеевай і інш. прысвечаны агляднай крытыцы слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў. Падрабязна і ў розных аспектах гісторыю тэрмінаграфіі, структуру найбольш аўтарытэтных слоўнікаў і іх змест даследаваў В. Шчэрбін.

Аднак да нашага часу ў беларускай лінгвістыцы не сістэматызаваны ўвесьход станаўлення мовазнаўчай тэрмінаграфіі, адсутнічаць таксама канцэптуальныя працы па метадалогіі тэрмінаграфічнай дзейнасці.

Мэта гэтага даследавання – прааналізаваць стан сучаснай беларускай перакладной тэрмінаграфіі (транстэрмінаграфіі) і выявіць асноўныя трэнды ў метадалогіі тэрмінаграфічнай дзейнасці.

Мы паспрабуем адказаць на тры ўзаемазвязаныя *пытанні*:

1) якія тыпы слоўнікаў пераважаюць у беларускай перакладной тэрмінаграфіі на сучасным этапе?

2) якія тыпы мікраструктуры слоўнікаў прадстаўлены ў сучаснай перакладной тэрмінаграфіі?

3) якія задачы стаяць перад сучаснай беларускай транстэрмінаграфіяй?

Матэрыялам для даследавання паслужылі беларускія аўтаномныя і інкарпараваныя слоўнікі, у якіх лінгвістычныя тэрміны перакладаюцца з рускай мовы на беларускую, з беларускай мовы на рускую, а таксама шматмоўныя слоўнікі лінгвістычных тэрмінаў, у якіх уваходнай або выходнымі мовамі з’яўляюцца руская і беларуская.

Метады даследавання – апісальны метада сінхроннага аналізу з элементамі дыяхраніі, параўнальна-супастаўляльны метада і асобныя прыёмы кампанентнага аналізу.

Сучасны перыяд у беларускай лінгвістыцы пачынаецца з канца 1980-х – пачатку 1990-х гадоў і нярэдка характарызуецца як «залаты час лексікаграфіі», «лексікаграфічны бум» (Скляревская, 2013, 588–589), «слоўнікавы бум» (Садоўскі, 1986, 3) і інш. Падставамі для такіх эмацыйных характарыстык стаў заўважны рост колькасных паказчыкаў (апублікаваных работ), істотнае паляпшэнне тэхнічнага забеспячэння тэрмінаграфічнай дзейнасці (аўтаматызацыя збірання і апрацоўкі моўнага матэрыялу), развіццё метадалогіі тэрмінаграфіі (удасканаленне апісання слоў у слоўніках).

Усе тэрмінаграфічныя працы, створаныя ў гэты час, можна ўмоўна падзяліць на дзве катэгорыі:

а) аўтаномныя – адносна аб’ёмныя завершаныя кніжныя выданні;
 б) інкарпараваныя – разнастайныя тэрмінаграфічныя падборкі, дадаткі, рэестры, якія фактычна дапаўняюць працы лінгвадыдактычнага зместу.

Да сучасных **аўтаномных тэрмінаграфічных выданняў** перакладнога характару адносяцца: *Русско-белорусский словарь лингвистических терминов* (Бирилло, Стецко, 1988), *Беларуска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў з метадычнымі парадамі...* (Міхей, 1989), *Кароткі руска-беларускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў (для настаўнікаў пачатковых класаў)* (Якубовіч, 1992а) і *Руска-беларускі слоўнік па методыцы мовы* (Якубовіч, 1992б).

Найбольшаб’ёмны і аўтарытэтны *Русско-белорусский словарь лингвистических терминов* (Бирилло, Стецко, 1988) падрыхтаваў вялікі аўтарскі калектыў пад рэдакцыяй М. Бірылы і П. Сцяцко. Праца пазіцыянавалася як нарматыўны тэрміналагічны слоўнік, у якім сучасная лінгвістычная тэрміналогія прадстаўлена не ў выглядзе мноства асобных тэрмінаў, а ў пэўнай сістэме (Бирилло, Стецко, 1988, 4).

У слоўніку зафіксаваны найменні, якія выкарыстоўваюцца ў вучэбнай літаратуры для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў, вучняў сярэдніх навучальных устаноў і найбольш часта сустракаюцца ў беларускіх навуковых выданнях –манаграфіях, артыкулах (Бирилло, Стецко, 1988, 4).

Мікраструктура слоўніка – алфавітна-гнездавая. Тыповы слоўнікавы артыкул складаецца з зоны намінацыі і зоны адпаведнікаў:

препинания знаки прыпынку знакі

препозитивный прэпазітыўны; **п.** артыкль прэпазітыўны артыкль; **п.** афікс прэпазітыўны афікс; **п.** морфема прэпазітыўная марфема; **п.** положение прэпазітыўнае становішча; **п.** частіцы прэпазітыўныя часціцы

препозиция прэпазіцыя

прерывистая морфема перарывістая марфема

У 1989 г. М. Міхеем на кафедры беларускай мовы філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта быў выдадзены невялікі (26 старонак) *Беларуска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў з метадычнымі парадамі...* (Міхей, 1989). Ён прызначаны галоўным чынам для студэнтаў дзённай, вячэрняй і завочнай формы атрымання адукацыі ў дапамогу для працы над падручнікамі і дапаможнікамі па курсе сучаснай беларускай мовы. Аўтар працы адзначае:

Перакладны беларуска-рускі слоўнік лінгвістычнай тэрміналогіі прызначаны перш за ўсё для рускамоўных студэнтаў, якія пры вывучэнні курса сучаснай беларускай мовы наткаюцца на цяжкасці, звязаныя з разуменнем некаторых беларускіх тэрмінаў. Так, напрыклад, сустрэўшы ў падручніку тэрмін «*агульны назоўнік*», можна няправільна ўспрыняць яго як «*общее существительное*», хаця ў сапраўднасці гэта «*нарицательное существительное*». Значэнне паасобных мовазнаўчых тэрмінаў можна высветліць у спецыяльных слоўніках,

напрыклад, у *Словаре лингвистических терминов* О.С. Ахманавай [так у слоўніку – Д.Д.] (Москва, 1966). Але для гэтага неабходна абавязкова ведаць дакладны рускі адпаведнік такога тэрміна. Непасрэдна ж знайсці дэфініцыі шмат якіх тэрмінаў можна ў «*Слоўніку лінгвістычных тэрмінаў*» А.Л. Юрэвіча (Мінск, 1962) (Міхей, 1989, 3).

Слоўнік налічвае 780 артыкулаў, прытым аўтар прызнае, што ў ім адсутнічае шмат слоў, «якія не адрозніваюцца або вельмі мала адрозніваюцца ў вымаўленні і напісанні ў беларускай і рускай мовах (*абзац, агенс, абсалютны, аглушэнне* і інш.)» (Міхей, 1989, 3).

Тыповы слоўнікавы артыкул уключае зону намінацыі і зону эквівалентаў:

дзеінік	подлежащее
дзекаанне	деканье
дзеючая асоба (суб'ект)	действующее лицо (субъект)
дзеянне	действие
дзеяслоў	глагол
дзіцячая мова	детский язык

У канцы 1980–х – пачатку 1990–х гадоў у беларускіх універсітэтах было падрыхтавана і апублікавана ратапрынтным спосабам некалькі тэрміналагічных слоўнікаў, прызначаных для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцей.

Многія з гэтых выданняў страчаны ў сувязі з нязначным аб'ёмам і цяжкасцямі пры фарміраванні бібліятэчных фондаў у эканамічна складаны перыяд. Так, у 1992 г. у Магілёўскім дзяржаўным універсітэце тыражом 100 экзэмпляраў былі апублікаваны *Кароткі руска-беларускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў (для настаўнікаў пачатковых класаў)* і *Руска-беларускі слоўнік па методыцы мовы* Т.І. Якубовіч (Якубовіч, 1992а; Якубовіч, 1992б). Да нашага часу абодва слоўнікі не захаваліся, дакладна рэканструяваць іх форму і змест не ўяўляецца магчымым.

На працягу 1990-х гадоў калектывамі аўтараў было падрыхтавана і некалькі шматмоўных слоўнікаў: *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)* (Nosowicz, 1994), *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej = Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі = Белорусско-польско-русский словарь лингвистических терминов и специальной лексики* (Bekisz, Fontański, 1997), *Русско-белорусско-китайский, белорусско-русско-китайский, китайско-русско-белорусский словарь-минимум лингвистической терминологии* (Потапова и др., 2016).

Названыя слоўнікі вызначаюцца адсутнасцю выразных супольных рыс у метадалогіі іх падрыхтоўкі.

Так, у *Słowniku terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)* зведзены лінгвістычныя тэрміны беларускай, рускай і польскай моў (Nosowicz, 1994). Праца была падрыхтавана да выдання супрацоўнікамі кафедры ўсходнеславянскай філалогіі філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку (E. Jurowiec, J.F. Nosowicz, L. Panfiluk, P. Stecko. M. Tarasiuk) і арыентавана найперш на студэнтаў, якія вывучаюць беларускую і рускую мовы. Слоўнік уключае 1420 слоўнікавых артыкулаў, арганізаваных па алфавітна-гнездавым прынцыпе. Мегаструктура выдання складаецца, як гэта і заяўлена ў назве, з беларуска-руска-польскай і польска-руска-беларускай частак. Структура слоўнікавага артыкула фарміруецца зонай намінацыі і зонай эквіваленцыі:

Мадальнасць – модальность – modalność
 Мадальны – модальный – modalny
 мадальныя дзеясловы – модальные глаголы – czasowniki modalne
 мадальныя часціцы – модальные частицы – partykuły modalne
 Мадыфікацыя – модификация – modyfikacja
 Мадэляванне – моделирование – modelowanie
 Czasownik – глагол – дзеяслоў
 <...>
 czasowniki modalne – модальные глаголы – мадальныя дзеясловы
 <...>
 Modalność – модальность – мадальнасць
 Modelowanie – моделирование – мадэляванне
 Modyfikacja – модификация – мадыфікацыя
 Partykuły – частицы – часціцы
 <...>
 partykuły modalne – модальные частицы – мадальныя часціцы
 <...>

Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej = *Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі* = *Белорусско-польско-русский словарь лингвистических терминов и специальной лексики* В. Бекіша і Х. Фантаньскага (Bekisz, Fontański, 1997) з'яўляецца некалькі менш аб'ёмным, што дасягаецца за кошт алфавітнага размяшчэння слоўнікавых артыкулаў. Стварэнне слоўніка было абумоўлена неабходнасцю выкарыстання польскай і беларускай лінгвістычнай тэрміналогіі на занятках па беларускай мове для студэнтаў Сілезскага ўніверсітэта. Аднак слоўнік адрасаваны больш шырокай групе чытачоў: палякам і рускім, якія цікавяцца беларускай мовай, выкарыстоўваюць навучанне на гэтай мове, беларусам, якія вывучаюць польскую мову, а таксама тым, хто хоча вывучыць польска-рускія і руска-польскія адпаведнікі лінгвістычных тэрмінаў (Bekisz, Fontański, 1997, 3). Слоўнік налічвае 1450 слоўнікавых артыкулаў і з'яўляецца агульным: у яго ўключаны тэрміны фанетыкі, графікі, арфаграфіі, дэрываталогіі, лексікалогіі,

марфалогіі, сінтаксісу, а таксама найбольш пашыраныя паняцці агульнага мовазнаўства, гістарычнай і параўнальнай граматык, дыялекталогіі і іншых раздзелаў.

У мегаструктуру слоўніка ўваходзяць тры блокі лексікаграфічнай інфармацыі: *Беларуска-польска-руская частка*, *Польска-беларуская частка*, *Руска-беларуская частка*. Такім чынам, дадзены слоўнік нельга адназначна кваліфікаваць як трох- або двухмоўны.

Часткі ў цэлым карэлююць па змесце паміж сабой (за нешматлікімі выключэннямі). Слоўнікавыя артыкулы ў іх складаюцца з зоны намінацыі і зоны эквіваленцыі:

мадальнасць	modalność	модальность
мадальная часціца	partykuła modalna	модальная частіца
мадальны дзеяслоў	czasownik modalny	модальны глагол
мадальныя адносіны	stosunek sposobowy	отношение образа действия
czasownik modalny	мадальны дзеяслоў	
modalność	мадальнасць	
partykuła modalna	мадальная часціца	
stosunek sposobowy	мадальныя адносіны	
македонскі язык	македонская мова	
модальная частіца	мадальная часціца	
модальность	мадальнасць	
модальны глагол	мадальны дзеяслоў	

Русско-белорусско-китайский, белорусско-русско-китайский, китайско-русско-белорусский словарь-минимум лингвистической терминологии, падрыхтаваны калектывам беларускіх і кітайскіх вучоных (О.В. Потапова, М.А. Фоменкова, И.Н. Фоменков, Ли Вэньган), утрымлівае больш за 600 беларускіх, рускіх і кітайскіх лінгвістычных тэрмінаў і прызначаны для кітайцаў, якія вывучаюць рускую і беларускую мовы (Потапова і др., 2016).

У склад рээстра былі ўключаны тыя тэрміны, якія, на думку аўтараў, адпавядаюць універсітэцкім «праграмам дысцыплін лінгвістычнага профілю і найбольш часта выкарыстоўваюцца ў дыскурсе» (Потапова і др., 2016, 4).

Макраструктура слоўніка – алфавітна-гнездавая. У слоўнікавым артыкуле нязменная частка загалова слова, а таксама першага заглаўнага слова аддзяляецца вертыкальнай лініяй (|), унутры артыкула гэтая частка слова замяняецца тыльдай (~):

фразеалогічск ий <i>прил.</i>	фразеалагічн ы <i>прым.</i>	成语性
~ая адзініца	~ая адзінка	成语性单位
~ое выражэніе	~ы выраз	成语性词语
~ое адзінства	~ае адзінства	成语性综合
~ое сачэтаніе	~ае спалучэнне	成语性组合
~ое срэчэнне	~ае зрашчэнне	成语性溶合

Тыльда таксама замяняе ўсё загалоўнае слова пры яго паўтарэнні ў тэрміналагічным спалучэнні:

знак, -а	знак, -а	符号
~ прэпінання	~ прыпынку	标点符号
значэнне, -я	значэнне, -я	意义
граматычнае ~	граматычнае ~	语法意义
канататыўнае ~	канататыўнае ~	伴随意义
лексічнае ~	лексічнае ~	词的词汇意义
метафарычнае ~	метафарычнае ~	隐喻意义
мадальнае ~	мадальнае ~	情态意义
пераноснае ~	пераноснае ~	转义

Беларуска-руско-кітайская частка пабудавана аналагічна і з'яўляецца «люстэркавай праекцыяй» руска-беларуска-кітайскай часткі:

знак, -а	знак, -а	符号
~ прыпынку	~ прэпінання	标点符号
значэнне, -я	значэнне, -я	意义
граматычнае ~	граматычнае ~	语法意义
канататыўнае ~	канататыўнае ~	伴随意义
лексічнае ~	лексічнае ~	词的词汇意义
метафарычнае ~	метафарычнае ~	隐喻意义
мадальнае ~	мадальнае ~	情态意义
пераноснае ~	пераноснае ~	转义

У *Кітайска-руско-беларускай частцы* алфавітна-гнездавы парадак арганізацыі слоўніка змяняецца на фанетычны, што істотна ўплывае на агульную структуру слоўнікавых артыкулаў:

伴随意义	коннотатывное значэние	канататыўнае значэньне
词的词汇意义	лексічэскае значэние	лексічнае значэньне
情态意义	модальнае значэние	мадальнае значэньне <...>

У канцы 1980-х – пачатку 1990-х гадоў час адбываецца прыкметная актывізацыя **інкарпараванай лінгвістычнай лексікаграфіі**. Перакладныя беларуска-рускія мікраслоўнікі лінгвістычных тэрмінаў уключаюцца ў падручнікі для вучняў пачатковых класаў або змяшчаюцца на іх форзацах (Жываткевіч і інш., 1983; Жываткевіч і інш., 1987; Шуба і інш., 1990; Шуба і інш., 1995а; Шуба і інш., 1995б; Шуба і інш., 1996 і інш.).

Структурныя і зместавыя асаблівасці слоўнікаў залежаць ад комплексу фактараў, найбольш істотнымі з якіх з’яўляюцца: тэматыка даменнага выдання, прызначэнне даменнага выдання, аб’ём даменнага выдання.

Слоўнікі вызначаюцца элементарнасцю структуры, практычна поўнай адсутнасцю якіх-небудзь памет і складаюцца з беларускага рээстравага слова і яго рускага адпаведніка, напр.: *побуджальны сказ – побудительное предложение; прадмёт – предмет; прайшлы час – прошедшее время; прымета – признак; прыметнік – имя прилагательное; прыназоўнік – предлог; прыстаўка – приставка; вопросительный знак – вопросительный знак; пыталынік; пыталыны сказ – вопросительное предложение* і інш. (Шуба і інш., 1996, форз. 2).

Рээстравыя адзінкі, уключаныя ў слоўнікі, прадстаўляюць сабой базавыя тэрміны граматыкі, лексікалогіі, фанетыкі, элементарнай тэорыі мовы і інш. Значная частка рээстраў розных слоўнікаў супадае. З 525 тэрмінаў, зафіксаваных у мікраслоўніках для школьнікаў, 130 з’яўляюцца ўнікальнымі і выкарыстоўваюцца толькі ў адным пэўным слоўніку: *азбука, апавядальны сказ, апавяданне, апісанне, апостраф, аснова сказа, будучы час, верш, вінавальны склон, выказванне, выказнік, вымаўленне, вялікая літара, галосны, глухі зычны, гук, давальны склон, дзейнік, дзеянне, дзеяслоў, другое скланенне назоўнікаў, думка, жаночы род, загаловак, займеннік, запазычаны, злітны, злучнік, зменная частка слова, знак прыпынку, зносіны, зычны, інтанцыя, казка, канчатак, мяккі зычны, навукобы тэкст, назвы дзеянняў, назвы прадметаў, назвы прымет, назоўнік, пісьмо, правапіс, прадмёт, прайшлы час, прымета, прыметнік, прыназоўнік, прыслоўе, прыстаўка* і інш.

Істотна адрозніваецца ад астатніх інкарпараваных слоўнікаў гэтага тыпу толькі слоўнік *Граматычныя тэрміны*, змешчаны ў падручніку для вучняў 4 класа школ з рускай мовай навучання *Беларуская мова. Граматыка, правапіс і развіццё мовы* (Шуба і інш., 1989) (51 слоўнікавы артыкул), а таксама два тэрміналагічныя слоўнікі, якія з’яўляюцца складовымі часткамі іншых лексікаграфічных выданняў – *Слоўніка да падручніка па беларускай мове для 2 класа школ з рускай мовай навучання* (62 слоўнікавыя артыкулы) (Валынец і інш., 1996) і *Слоўніка беларускай мовы, прызначанага вучням пачатковых*

класаў агульнаадукацыйнай школы» (178 слоўнікавых артыкулаў) (Валынец і інш., 2001).

Па складзе рээстраў слоўнікі *Моўныя тэрміны* і *Тэрміны з правілаў* суадносяцца паміж сабой як агульнае і прыватнае: 95% слоўнікавых артыкулаў першага з іх уключаны ў другі; адрозніваюцца толькі некалькі формаў лем:

– у слоўніку «*Моўныя тэрміны*»: *апавяданне – расказ; раздзельна (асобна) – раздэльна; слабая пазіцыя – слабая пазіцыя;*

– у слоўніку «*Тэрміны з правілаў*»: *раздзельна – отдэльна; слабая (пазіцыя) – слабая (пазіцыя), а тэрмін апавяданне ў якасці рээстравай адзінкі адсутнічае.*

Важнае значэнне для беларускай і рускай перакладной тэрмінаграфіі мае аб’ёмны дадатак да *Слоўніка лінгвістычных тэрмінаў* пад назвай *Лінгвістычныя тэрміны і іх рускія эквіваленты* (Бірыла, Сцяцко, 1990).

Прынцыпы ўкладання слоўніка у цэлым карэлююць з прынцыпамі ўкладання *Русско-белорусского словаря лингвистических терминов* (Бирилло, Стецко, 1988). Тэрміны ў слоўніку размешчаны ў алфавітна-гнездавым парадку. Кожны слоўнікавы артыкул складаецца з зоны намінацыі і зоны эквівалентаў (гл. табліцу):

Табліца. Супастаўленне перакладных слоўнікаў 1989 г. і 1990 г.

<i>Лінгвістычныя тэрміны і іх рускія эквіваленты (1990)</i>	<i>Русско-белорусский словарь лингвистических терминов (1989)</i>
Паўза пауза п. выказніковая пауза сказуемого, п. злучальная пауза соединительная, п. несінтаксічная пауза несинтаксическая, п. папераджальная пауза предупредительная, п. раздзяляльная пауза разделительная, п. сінтаксічная пауза синтаксическая	паўза паўза: п. вiртуальная паўза вiртуальная; п. дыхальная паўза дыхальная; п. несінтаксічная паўза несинтаксичная; п. падчiнiтельная паўза падпарадкавальная; п. предупредительная паўза папераджальная; п. разделительная паўза раздзяляльная; п. сiнтаксiческая паўза сiнтаксiчная; п. сказуемого паўза выказнiка; п. сiмслiвая паўза сэнсава; п. соединительная паўза злучальная; п. сiюзная паўза злучнiкава
Паўзвязачны дзеяслоў полусвязочный глагол	полусвязочный глагол паўзвязачны дзеяслоў
Паўкалька полукалька	полукалька паўкалька

На працягу апошніх гадоў было створана некалькі інкарпараваных тлумачальных слоўнікаў, якія з’яўляюцца дадаткамі да вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў.

Інкарпараваныя слоўнікі *Лінгвістычныя тэрміны* ўключаны ў вучэбныя дапаможнікі *Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Элементар-*

ны ўзровень (A1). *Агульнае валоданне* (Л.І. Сямешка, В.У. Барысенка, Т.Р. Рамза, С.М. Якуба) (Сямешка і інш., 2016) і *Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Базавы ўзровень (A2). Агульнае валоданне* (Л.І. Сямешка, В.У. Барысенка, Л.С. Кныш, Т.Р. Рамза, С.М. Якуба) (Сямешка і інш., 2017).

Макраструктура слоўнікаў алфавітная, пабудавана ў таблічнай форме і ўключае па 91 слоўнікавым артыкуле. Рээстр слоўнікаў ідэнтычны, ён змяшчае «лінгвістычныя тэрміны, веданне якіх, на думку аўтараў, патрэбна пры засваенні сістэмы беларускай мовы» (Сямешка і інш., 2016, 6). Аднак зместавае напаўненне абодвух слоўнікаў істотна адрозніваецца.

У слоўніку *Лінгвістычныя тэрміны*, апублікаваным у 2016 г., у зоне эквіваленцыі змяшчаюцца адпаведнікі беларускіх тэрмінаў на рускай, англійскай, нямецкай, французскай і іспанскай мовах:

лексіка	лексика	vocabulary	Wortschatz	lexique	léxico
лік	число	number	Numerus	nombre	número
лінгвістыка	лингвистика	linguistics	Sprachwissenschaft	linguistique	lingüística
мова	язык	language	Sprach	langue	lengua, idioma

У працы *Лінгвістычныя тэрміны*, падрыхтаванай у 2017 г., прыводзяцца эквіваленты на рускай, англійскай, нямецкай, польскай і кітайскай мовах:

лексіка	лексика	vocabulary	Wortschatz	słownictwo	词汇
лік	число	number	Numerus	liczba	数
лінгвістыка	лингвистика	linguistics	Sprachwissenschaft	lingwistyka	语言学
мова	язык	language	Sprach	język	语言

У 2019 г. вучэбны дапаможнік *Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Базавы ўзровень (A2). Агульнае валоданне* быў перавыдадзены, слоўнік пры гэтым не перапрацоўваўся (Сямешка і інш., 2019).

Такім чынам, праведзенае даследаванне дазваляе зрабіць шэраг высноў.

У сучаснай лінгвістычнай транстэрмінаграфіі прэвалююць двухмоўныя слоўнікі. Сярод аўтаномных большая частка прыпадае на руска-беларускія выданні. З інкарпараваных слоўнікаў пераважаюць беларуска-рускія слоўнікі-дадаткі (у значнай ступені за кошт істотнай колькасці мікраслоўнікаў, змешчаных у школьных падручніках па беларускай мове).

Тыпалогія шматмоўных лінгвістычных слоўнікаў у разгледжаным кантэксце ўяўляецца збытоўнай, паколькі большасць выданняў па сваіх структурна-зместавых асаблівасцях з'яўляюцца ўнікальнымі. Так, у рознай

кампапоўцы ў аўтаномных слоўніках прадстаўлены беларуская, руская, польская, кітайская мовы, а ў інкарпараваных – беларуская, руская, англійская, нямецкая, французская, іспанская, польская і кітайская мовы.

Мікраструктура пераважнай большасці перакладных слоўнікаў элементарная і фарміруецца зонай намінацыі і зонай эквівалентаў. У асобных выпадках (Сямешка і інш., 2016; Сямешка і інш., 2017; Сямешка і інш., 2019) у слоўніковы артыкул уключаецца таксама зона граматычнай інфармацыі (фрагмент парадигмы словазмянення і ўказанне на граматычна-семантычны клас слоў).

Падаецца, што далейшае развіццё беларускай трансэрмінаграфіі (у першую чаргу, беларуска-рускай і руска-беларускай) мае патрэбу ў пэўнай карэкцыроўцы з боку навуковай супольнасці. Колькасць перакладных слоўнікаў ужо дасягнула таго «крытычнага аб'ёму», пры якім колькасныя паказчыкі павінны балансавацца якаснымі. Гэта значыць, што на аснове створаных слоўнікаў павінна быць распрацавана грунтоўная метатэорыя тэрмінаграфічнай дзейнасці, якая б закранала як тэхнічныя, так і ўласна лінгвістычныя аспекты стварэння спецыяльных слоўнікаў. Адною з магчымых рэалізацый такой тэорыі і працэсуальным крокам на шляху да пераадолення крызісу ў лінгвістычнай трансэрмінаграфіі, на наш погляд, можа стаць стварэнне зводных перакладных слоўнікаў тэрмінаў, якія б у межах адной навуковай парадигмы абагульнялі назапашаны за стагоддзе вопыт сістэматызацыі, каліфікацыі і трансляцыі тэрмінаў.

БІБЛІЯГРАФІЯ

- Бирилло, Н.В., Стецко, П.В. (ред.) (1988). *Русско-белорусский словарь лингвистических терминов*. Минск: Наука и техника.
- Бірыла, М.В., Сцяцко, П.У. (рэд.) (1990). *Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў*. Мінск: Вышэйшая школа.
- Валынец, Т.М., Ратнікава, І.Э., Роўда, І.С., Шуба, П.П. (1996). *Моўныя тэрміны*. У: *Слоўнік да падручніка па беларускай мове для 2 класа школ з рускай мовай навучання* (форз. 1–2). Мінск: Аракул.
- Валынец, Т.М., Ратнікава, І.Э., Роўда, І.С., Шуба, П.П. (2001). *Тэрміны з праваўлаў*. У: *Слоўнік беларускай мовы: дапаможнік для вучняў пачатковых класаў агульнаадукацыйнай школы* (форз. 1–2). Мінск: Аракул.
- Дзятко, Д. (2019). *Інкарпараваныя перакладныя слоўнікі ў беларускай лінгвістычнай тэрмінаграфіі*. *Slavica Nitriensia: časopis pre výskum slovanských filológii*, ро. 8, 2, 5–30.
- Жываткевіч, Р.С., Шуба, П.П. (1983). *Граматычныя тэрміны*. У: *Беларуская мова: граматыка, правапіс і развіццё мовы: падручнік для 3 класа школ з рускай мовай навучання* (141–143). Мінск: Народная асвета.
- Жываткевіч, Р.С., Шуба, П.П. (1987). *Граматычныя тэрміны*. У: *Беларуская мова: граматыка, правапіс і развіццё мовы: падручнік для 3 класа школ з рускай мовай навучання* (141–143). Мінск: Народная асвета.

- Міхей, М.З. (1989). *Беларуска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў з метадычнымі парадамі для студэнтаў спецыяльнасці 02.17*. Мінск: БДУ.
- Потапова, О.В., Фоменкова, М.А., Фоменков, И.Н., Вэньган, Ли (2016). *Русско-белорусско-китайский, белорусско-русско-китайский, китайско-русско-белорусский словарь-минимум лингвистической терминологии*. Минск: БГУ.
- Садоўскі, П. (1986). *Час одуму (да выхаду 5-томнага Глумачальнага слоўніка беларускай мовы)*. Польша, 5, 168–180.
- Скляревская, Г.Н. (2013) *Современная русская лексикография: достижения и лакуны*. В: *Славянская лексикография (579–615)*, М.И. Чернышева (ред.). Москва: Азбуковник.
- Сямешка, Л.І. і інш. (2016). *Лінгвістычныя тэрміны. У: Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Элементарны ўзровень (А1). Агульнае валоданне (72–75)*. Мінск: РІВШ.
- Сямешка, Л.І. і інш. (2017). *Лінгвістычныя тэрміны. У: Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Базавы ўзровень (А2). Агульнае валоданне (108–111)*. Мінск: РІВШ.
- Сямешка, Л.І. і інш. (2019). *Лінгвістычныя тэрміны. У: Лексічны мінімум па беларускай мове як замежнай. Базавы ўзровень (А2). Агульнае валоданне (108–111)*. Мінск: РІВШ.
- Шуба, П.П., Жываткевіч, Р.С., Яленскі, М.Г. (1989). *Граматычныя тэрміны. У: Беларуская мова. Граматыка, правапіс і развіццё мовы: падручнік для 4 класа школ з рускай мовай навучання (форз. 2)*. Мінск: Народная асвета.
- Шуба, П.П., Жываткевіч, Р.С., Яленскі, М.Г. (1990). *Граматычныя тэрміны. У: Беларуская мова. Граматыка, правапіс і развіццё мовы: падручнік для 3 класа школ з рускай мовай навучання (форз. 2)*. Мінск: Народная асвета.
- Шуба, П.П., Жываткевіч, Р.С., Яленскі, М.Г. (1995а). *Граматычныя тэрміны. У: Беларуская мова. Уступны моўны курс. Граматыка, правапіс, чытанне і развіццё мовы: падручнік для 3 класа школ з рускай мовай навучання (243–244)*. Мінск: Народная асвета.
- Шуба, П.П., Жываткевіч, Р.С., Яленскі, М.Г. (1995б). *Граматычныя тэрміны. У: Беларуская мова. Граматыка, правапіс і развіццё мовы : падручнік для 4 класа школ з рускай мовай навучання (форз. 2)*. Мінск: Народная асвета.
- Шуба, П.П., Жываткевіч, Р.С., Яленскі, М.Г. (1996). *Граматычныя тэрміны. У: Беларуская мова. Граматыка, правапіс і развіццё мовы: падручнік для 3 класа школ з рускай мовай навучання (форз. 2)*. Мінск: Народная асвета.
- Якубовіч, Т.І. (1992а). *Кароткі руска-беларускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў (для настаўнікаў пачатковых класаў)*. Магілёў: МгДПП.
- Якубовіч, Т.І. (1992б). *Руска-беларускі слоўнік па метадыцы мовы*. Магілёў: МгДПП.
- Bekiš, V., Fontański, H. (1997). *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej = Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі = Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Nosowicz, J.F. (red.) (1994). *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*. Białystok: Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich Filii UW w Białymstoku.

***

- Bekiš, V., Fontański, H. (1997). *Białorusko-polsko-rosyjski słownik terminów lingwistycznych i leksyki specjalnej = Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі = Беларуска-польска-рускі слоўнік лінгвістычных тэрмінаў і спецыяльнай лексікі*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Birillo, N.V., Stetsko, P.V. (red.) (1988). *Russko-belorusskii slovar' lingvisticheskikh terminov*. Minsk: Nauka i tekhnika.

- Biryła, M.V., Stsyatsko, P.U. (red.) (1990). *Sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ*. Minsk: Vysheishaya shkola.
- Dzyatko, D. (2019). *Inkarparavanyya perakladnyya sloŭniki ŭ belaruskai lingvistychnai terminaŭgrafii*. Slavica Nitriensia: časopis pre výskum slovanských filológii, roč. 8, 2, 5–30.
- Jakubovich, T.I. (1992a). *Karotki ruska-belaruskii slovník lingvistichnykh tjerminaw (dlja nastawnikaw pachatkovykh klasaw)*. Magiljow: MgDPI.
- Jakubovich, T.I. (1992b). *Ruska-belaruskii slovník pa metodocy movy*. Magiljow: MgDPI.
- Mikhei, M.Z. (1989). *Belarusk-ruskii sloŭnik lingvistichnykh terminaŭ z metadychnymi paradami dlya studentaŭ spetsyjal'nasti 02.17*. Minsk: BDU.
- Nosowicz, J.F. (red.) (1994). *Słownik terminologii lingwistycznej (białorusko-rosyjsko-polski i polsko-rosyjsko-białoruski)*. Białystok: Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich Filii UW w Białymstoku.
- Potapova, O.V., Fomenkova, M.A., Fomenkov, I.N., Ven'gan, Li (2016). *Russko-belorusko-kitaiskii, belorusko-russko-kitaiskii, kitaisko-russko-beloruskii slovar'-minimum lingvisticheskoi terminologii*. Minsk: BGU.
- Sadowski, P. (1986). *Chas odumu (da vyhadu 5-tomnaga Tlumachal'naga slovníka belaruskaj movy)*. Polymja, 5, 168–180.
- Shuba, P.P., Zhyvatkevich, R.S., Jalenski, M.G. (1989). *Gramatychnyja tjerminy*. U: *Belaruskaja mova. Gramatyka, pravapis i razvicioj movy: padručnik dlja 4 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (forz. 2). Minsk: Narodnaja asveta.
- Shuba, P.P., Zhyvatkevich, R.S., Jalenski, M.G. (1990). *Gramatychnyja tjerminy*. U: *Belaruskaja mova. Gramatyka, pravapis i razvicioj movy: padručnik dlja 3 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (forz. 2). Minsk: Narodnaja asveta.
- Shuba, P.P., Zhyvatkevich, R.S., Jalenski, M.G. (1995a). *Gramatychnyja tjerminy*. U: *Belaruskaja mova. Ustupny mowny kurs. Gramatyka, pravapis, chytanne i razvicioj movy: padručnik dlja 3 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (243–244). Minsk: Narodnaja asveta.
- Shuba, P.P., Zhyvatkevich, R.S., Jalenski, M.G. (1995b). *Gramatychnyja tjerminy*. U: *Belaruskaja mova. Gramatyka, pravapis i razvicioj movy: padručnik dlja 4 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (forz. 2). Minsk: Narodnaja asveta.
- Shuba, P.P., Zhyvatkevich, R.S., Jalenski, M.G. (1996). *Gramatychnyja tjerminy*. U: *Belaruskaja mova. Gramatyka, pravapis i razvicioj movy: padručnik dlja 3 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (forz. 2). Minsk: Narodnaja asveta.
- Sjameshka, L.I. i insh. (2016). *Lingvistichnyja tjerminy*. U: *Leksichny minimum pa belaruskaj move jak zamezhnaj. Jelementarny wzroven" (A1). Agul'nae valodanne* (72–75). Minsk: RIVSh.
- Sjameshka, L.I. i insh. (2017). *Lingvistichnyja tjerminy*. U: *Leksichny minimum pa belaruskaj move jak zamezhnaj. Bazavy wzroven" (A2). Agul'nae valodanne* (108–111). Minsk: RIVSh.
- Sjameshka, L.I. i insh. (2019). *Lingvistichnyja tjerminy*. U: *Leksichny minimum pa belaruskaj move jak zamezhnaj. Bazavy wzroven" (A2). Agul'nae valodanne* (108–111). Minsk: RIVSh.
- Sklyarevskaya, G.N. (2013). *Sovremennaya russkaya leksikografiya: dostizheniya i lakuny*. V: *Slavyanskaya leksikografiya* (579–615), M.I. Chernysheva (red.). Moskva: Azbukovnik.
- Valynets, T.M., Ratnikava, I.E., Roŭda, I.S., Shuba, P.P. (1996). *Mojnyja terminy*. U: *Sloŭnik da padručnika pa belaruskai move dlya 2 klasa shkol z ruskai movai navuchannja* (forz. 1–2). Minsk: Arakul.
- Valynets, T.M., Ratnikava, I.E., Roŭda, I.S., Shuba, P.P. (2001). *Terminy z pravilaŭ*. U: *Sloŭnik belaruskaj movy: dapamozhnik dlya vuchnyaj pachatkovykh klasaj agul'naadukatsyinaj shkoly* (forz. 1–2). Minsk: Arakul.
- Zhyvatkevich, R.S., Shuba, P.P. (1983). *Gramatychnyja terminy*. U: *Belaruskaja mova: gramatyka, pravapis i razvitsse movy: padručnik dlja 3 klasa shkol z ruskaj movaj navuchannja* (141–143). Minsk: Narodnaja asveta.

Zhyvatkevich, R.S., Shuba, P.P. (1987). *Gramatychnyya terminy. U: Belaruskaya mova: gramatyka, pravapis i razvitse movy: padruchnik dlya 3 klasa shkol z ruskai movai navuchannya* (141–143). Minsk: Narodnaya asveta.